

Regional talboksplan

2011

**Länsbibliotek Sydost
Regionbiblioteket Kalmar län**

Inledning

Länsbibliotek Sydost och Regionbibliotek Kalmar län har ett långtgående samarbete som fördjupats genom ett politiskt uppdrag från respektive huvudman om samverkan. Samarbetet griper över de flesta arbetsområden och även talboksverksamheten. Sedan augusti 2006 ansvarar Regionbibliotek Kalmar län för den kompletterande talboksförsörjningen, utöver kommunbiblioteken i Kalmar län, även för Blekinge och Kronobergs län.

Varför talboksplan?

En talboksplan är ett arbetsredskap som kan användas både inåt i biblioteksverksamheten och utåt för politiker, övriga förvaltningar och intresseorganisationer för att tillgodose behovet av litteratur och information för personer med funktionsnedsättningar.

Genom planarbetet kan man

- formulera vad man vill åstadkomma med talboksverksamheten
- tänka igenom metoder, målgrupper, marknadsföring, samarbetspartners, dvs skaffa sig en god arbetsstrategi
- se till att de kommunala resurserna utnyttjas optimalt för målet
- vara ett led i kompetensutveckling kring IT-frågor i biblioteket

En talboksplan behöver revideras regelbundet för att hållas aktuell. Det är särskilt viktigt i dagens teknikintensiva tid. Revideringen innebär samtidigt en uppföljning av tidigare plan. Nästa revidering av denna regionala talboksplan bör göras i slutet av 2011. Den regionala talboksplanen bör kompletteras med lokala talboksplaner i varje kommun.

Styrdokument

I Bibliotekslagen fastslås att folk- och skolbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning genom att erbjuda litteratur i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

17 § Upphovsrättslagen reglerar framställning och användning av anpassade medier för personer med funktionsnedsättning.

Vad är läshinder?

Läshindrad är den som på grund av en funktionsnedsättning är förhindrad att läsa tryckt text. Ur talbokssynpunkt är det viktigt att den definitionen är klar, eftersom det är ett undantag från upphovsrätten som medger att talböcker får framställas för läshindrades behov. En person som har svårigheter med att läsa texter på grund av att han har ett annat modersmål än det som texten är skriven på, får inte låna talböcker. Däremot kan personen ha ett funktionshinder som försvårar läsandet och därmed vara talboksberättigad.

Talboksberättigade är bland andra

- synskadade
- dyslektiker
- utvecklingsstörda
- rörelsehindrade
- afatiker
- kognitiva funktionshinder
- hörselskadade (för hörselträning)
- långtidssjuka
- konvalescenter

En tumregel säger att ungefär 6 % av befolkningen hör till gruppen som är talboksberättigade. Tidigare var procentsatsen 4 men eftersom den baserade sig på kunskap från 1982 har den nu räknats om av Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB).

Låntagaren ska aldrig behöva visa upp intyg på sitt läshinder. Det enda biblioteket har skyldighet att göra, är att på olika sätt upplysa om vem som får låna talböcker.

Nuläge

Lån från Kalmar	2009	2008	
Kalmar län	2 290	4 699	<i>(varav ca 4 115 deplån 2008 och ca 1 760 deplån 2009)</i>
Blekinge och Kronoberg	2 109	6 072	<i>(varav ca 2 797 deplån 2008 och ca 703 deplån 2009)</i>

Lån från TPB	2009	2008	
Kalmar län	2 200	3 802	
Blekinge och Kronoberg	4 238	5 768	

Nedladdningar från TPB	2009	2008	
Kalmar län	3 596	3 060	
Blekinge och Kronoberg	5 077	3 182	

Lånen från RBK har minskat efter hand. Det här beror dels på att biblioteken inte längre kan låna depositioner, dels på att bibliotekens nedladdning från TPB stadigt ökar. Möjligheten för biblioteken att låna från TPB finns också och den används i varierande grad av biblioteken. Biblioteken förhåller sig på olika sätt till de olika möjligheterna att komplettera befintligt bestånd.

Anslag

Länsbibliotek Sydost (LBSO) och RBK har sedan 2009 tillsammans lagt ett gemensamt anslag för inköp av talböcker där biblioteken själva beställer från och får levererat till sitt bibliotek. Det här anslaget ersätter de regionala inköpen. Riktlinjer för hur det gemensamma anslaget ska användas finns. Anslaget för 2011 är 110 000 kr. Inläsning av lokal litteratur administreras av RBK och bekostas av LBSO och RBK med 15 000 kr vardera.

Ansvarsfördelning

Den övergripande målsättningen för talboksverksamheten inom Länsbibliotek Sydosts och Regionbibliotek Kalmars verksamhetsområde är att läshindrade ska ha samma möjligheter att ta del av litteratur som alla andra oavsett vilket bibliotek de vänder sig till.

Statlig nivå

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB)

TPB är en myndighet med centralt ansvar för att synskadades och andra läshindrades behov tillgodoses med litteratur i form av talböcker, punktskriftsböcker och elektroniska medier. TPB svarar för produktion, information och lånecentralfunktion medan kommunerna ansvarar för utlåningen till de enskilda låntagarna. TPB producerar också anpassad litteratur för studenter inskrivna på högskolor och universitet. Lån av studielitteratur görs via högskole- och universitetsbiblioteken.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)

SPSM har ansvar för inlästa läromedel till elever i grundskola, gymnasium och Komvux. Deras uppgift är att främja utveckling och anpassning av läromedel för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. De utvecklar och producerar läromedel inom sådana områden som inte tillgodoses genom den kommersiella marknaden.

SPSM:s utbud är inte heltäckande i jämförelse med publicerat utbud. Den kommersiella marknaden har upphovsrätt till ett stort antal redan inlästa läromedel. Av den anledningen hänvisas skolor och bibliotek till inköp av vissa läromedel och till en högre kostnad än SPSM:s utbud.

Regional nivå

Länsbibliotek Sydost och Regionbibliotek Kalmar ska

- tillgodose bibliotekens behov av kompletterande medieförsörjning genom enstaka lån
- verka för att stödja biblioteken i arbetet med nya sätt att läsa och distribuera talböcker, där bl a nerladdning av talböcker ingår

- ge stöd åt biblioteken med kompetensutveckling inom talboksområdet och särskilt inom talbokstekniken genom t ex arbetsmöten, studiedagar och konferenser
- ha aktuell information om talboksverksamheten på de regionala hemsidorna
- följa teknikutvecklingen och upphovsrättslagstiftningen inom området
- hålla kontakt och samarbeta med regionala handikappföreningar, syncentraler och andra regionala instanser
- stötta kommunbiblioteken i arbetet med lokala talboksplaner och handlingsplaner.
- framställa inläsningar utifrån inläsningsförslag av lokal litteratur som inte finns att tillgå på annat sätt

Lokal nivå

Kommunbibliotekens ansvar för funktionshindrade är preciserat i bibliotekslagen. Kommunbiblioteken är den sista och viktigaste länken för att ge låntagarna den litteratur de behöver på ett anpassat medium.

Kommunbiblioteken i Blekinge, Kalmar och Kronoberg ska

- ha ett basbestånd av talböcker för vuxna och barn/ungdomar anpassat efter låntagargruppernas sammansättning.
- göra det lätt för låntagarna att hitta talböcker i bibliotekskatalogen
- utnyttja de möjligheter § 17 Upphovsrättslagen ger till att ladda ner talböcker från TPB:s digitala bibliotek
- tillhandahålla talboksspelare för demonstration och kompletterande utlån, ha läsprogram installerat för demonstration samt vara orienterade om olika spelartyper och sätt att läsa talböcker
- utbilda den egna personalen så att alla har kunskap om talboksverksamheten och DAISY-tekniken
- göra information om talboksverksamheten lätt tillgänglig på bibliotekets hemsida
- tillhandahålla TPB:s informationsmaterial på alla biblioteksenheter och även på t ex skolor, äldreboende, omsorgsenheter och lärcentra
- använda TPB:s hemsida som kunskaps- och informationsbank. För barnbiblioteksverksamheten använda webbplatsen Barnens TPB

- prenumerera på det digitala TPB:s Nyhetsbrev och tidskriften Bibliotek för alla
- upprätta och hålla kontakt med skolor, omsorgen, lärcentra och lokala handikappföreningar samt andra föreningar vars medlemmar kan vara talboksberättigade
- upprätta en lokal plan för talboksverksamheten som med jämna mellanrum revideras.

Framtiden

Under 2011 fortsätter verksamheten som den gjort 2010. Från och med 2012 förändras den kompletterande medieförsörjningen för talböcker. Då kommer Regionbibliotek Kalmars uppgift som värdbibliotek för utlån till biblioteken i de tre länen att försvinna och alla bibliotek ses som likvärdiga. Däremot kommer den gemensamma potten och lokala inläsningar att fortsättningsvis administreras av Regionbibliotek Kalmar och finansieras gemensamt av Regionbibliotek Kalmar och Länsbibliotek Sydost. Anslaget kommer dock att minska successivt. Det regionala beståndet kommer att delas ut till de bibliotek som så önskar. Resterande gallras. Under våren 2011 bjuds biblioteken in till ett gemensamt talboksmöte för att diskutera framtidsfrågor.

Maria Lundqvist
Länsbibliotek Sydost
maria.a.lundqvist@vaxjo.se

Else-Britt Wilhelmsson
Regionbibliotek Kalmar län
else-britt.wilhelmsson@rfkl.se

2010-12-01